

مقایسه نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند

*افسانه حسینی سرشت^۱ فریبا نصیری زیبا^۲ اکرم ذونعمت کرمانی^۲ فاطمه حسینی^۳

چکیده

افزایش طول عمر انسان‌ها و تغییرات فیزیولوژیکی که با بالا رفتن سن رخ می‌دهد، باعث افزایش نیازهای مراقبتی در گروه سالمندان می‌گردد و از آنجا که نگرش بر عملکرد تأثیر می‌گذارد، نوع نگرش پرستاران نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، بر نحوه مراقبت آن‌ها از بیماران سالمند، تأثیر گذار است.

پژوهش حاضر با هدف تعیین و مقایسه نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند انجام پذیرفت و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود که به صورت خود ابقاء تکمیل شد. تعداد ۵۲۲ نفر (۳۰۲ نفر پرستار شاغل از پرستاران کارشناس شاغل در بیمارستان‌های دانشگاهی و ۱۱۰ نفر دانشجوی پرستاری سال اول ۱۱۰ نفر دانشجوی پرستاری سال سوم) از دانشکده‌های پرستاری و مامایی دولتی شهر تهران در این پژوهش شرکت نمودند. بیمارستان‌ها به صورت تصادفی و دانشکده‌ها به روش سرشماری و نمونه‌ها به روش مستمر نمونه‌گیری شدند.

نتایج نشان داد، نگرش سه گروه نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، دارای اختلاف معنی‌دار بود ($P=0/000$). تست آنالیز واریانس نیز نشان داد که بین میانگین نمره نگرش سه گروه مورد مطالعه تفاوت معنی‌دار وجود داشت ($P=0/000$). پرستاران شاغل دارای نگرش مثبت و دانشجویان سال سوم دارای نگرش خنثی و دانشجویان سال اول دارای نگرش منفی بودند همچنین در این پژوهش عامل سن و سابقه کار تا مرز ۱۵ سال در پرستاران شاغل، عامل زندگی با فرد سالمند در دانشجویان سال اول بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند اثر مثبتی را نشان داد و عامل جنس در هر سه گروه بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تأثیر داشت.

با توجه به نتایج بنظر می‌رسد، واحدهای درسی مراقبت از بیماران سالمند در دانشگاه و تجربه مراقبت در بیمارستان بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تأثیر مثبت داشته باشد. بنابراین پیشنهاد می‌گردد برنامه ریزی وسیعی جهت ارتقاء نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل و مداخلاتی جهت تقویت نگرش انجام گیرد.

واژه‌های کلیدی: نگرش، سالمندی، مراقبت از بیمار سالمند، نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند

تاریخ دریافت: ۸۴/۱۰/۴ تاریخ پذیرش: ۸۵/۳/۳۰

^۱ کاشناس ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ایران* (مؤلف مسئول)

^۲ مربی عضو هیأت علمی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ایران

^۳ مربی عضو هیأت علمی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی ایران

مقدمه

پیری فرآیند طبیعی ناشی از گذشت زمان است که با تولد آغاز می شود و در طول زندگی ادامه پیدا می کند. در گذشته افراد بسیار کمی به سن پیری می رسیدند، در سال ۱۹۰۰ متوسط امید به زندگی ۴۷/۳ سال بود، ولی این رقم در سال ۱۹۹۸ به ۷۶/۷ سال رسید به طوری که، در سال ۱۹۹۸ یک مرد ۷۵ ساله تا ۸۵ سالگی و یک زن ۷۵ ساله می توانست تا ۸۷ سالگی امید به زندگی داشته باشد.^(۱)

امروزه درصد سالمندان نسبت به کل جمعیت افزایش یافته است و نرخ رشد جمعیت سالمندان جهان ۱/۹ درصد است، در حالی که نرخ رشد کل جمعیت جهان ۱/۲ درصد است.^(۲) سلامتی افراد سالمند تحت تأثیر عوامل متفاوتی است، سالمندان به علت تغییرات فیزیولوژیکی که با بالا رفتن سن رخ می دهد بیش از سنین دیگر به بیماری های گوناگون مبتلا می گردند. حداقل ۹۰ درصد از تمام افراد سالمند به یک بیماری مزمن مبتلا هستند. بیماری ها نه تنها باعث ناتوانی در انجام فعالیت ها می شوند بلکه اغلب باعث بستری مکرر افراد سالمند در بیمارستان می گردند.^(۳) با وجود چنین مشکلاتی نیازهای مراقبتی وسیع تری برای گروه سالمندان پیش می آید. پرستاران از جمله اعضای تیم بهداشتی هستند که مسئولیت مراقبت از بیمار سالمند را به طور پیشرونده ای عهده دار می باشند. بنابراین لازمست خصوصیات این گروه سنی را کاملاً شناخته و نیازهای این گروه را پایه ای برای مداخلات پرستاری قرار دهند.^(۴)

هدف از مراقبت بیماران سالمند، ارتقاء و حفظ سطوح عملکردی و کمک به آنها در انتخاب و استفاده از نیرو و انرژی خود به منظور تقویت استقلال فردی است.

پرستار به بیمار سالمند کمک می کند تا حداکثر حرکات جسمی و توانایی را در انجام امور ارادی، حفظ کند و با ضعف های جسمی، روحی روانی و اجتماعی تطابق یابد.^(۴) مراقبت از بیماران سالمند قسمت مهمی از پرستاری است که ممکن است تحت تأثیر عوامل بسیاری قرار گیرد یکی از این عوامل می تواند نگرش پرستاران نسبت به مراقبت از بیمار سالمند باشد.^(۵) نگرش ها، باورهای فرد در مورد نتیجه رفتاری که انجام خواهد شد، در طی ارزیابی نتایج آن رفتار می باشند و نگرش، اصلی ترین عامل در ایجاد نیت (قصد عمل) مراقبت از بیمار سالمند می باشد. نگرش (ادراکات، احساسات، عقاید)، نسبت به مراقبت از بیماران سالمند از مسائل تعیین کننده نوع رفتار مراقبتی است که بر سلامت و بهبودی سالمند تأثیر می گذارد. هرچه پرستاران احساسات و نگرش مثبت تری نسبت به مراقبت از بیمار سالمند داشته باشند، زندگی رضایت بخش تری را برای آنها بوجود خواهند آورد. مطالعات زیادی در مورد نگرش پرستاران و دانشجویان پرستاری نسبت به مراقبت از بیمار سالمند انجام شده است و تعدادی از مطالعات گزارش کرده اند که پرستاران کارشناس غالباً نگرش خنثی تا مثبت، نسبت به سالمندان داشته اند و تعدادی از مطالعات اکراه پرستاران را در مراقبت از بیماران سالمند و یک نگرش منفی را نسبت به مراقبت از آنها، گزارش نموده اند.^(۶) در صورتی که نگرش پرستاران نسبت به مراقبت از بیمار سالمند منفی باشد در کیفیت و نوع مراقبت از این بیماران تأثیر خواهد داشت.^(۵) زیرا در مدت بستری در بیمارستان کیفیت مراقبتی که بیماران سالمند دریافت می دارند، به طور موثری تحت تأثیر دانش، نگرش و مهارت پرستاران قرار خواهد گرفت.^(۶) نگرش منفی پرستاران همچنین باعث

دانشجویان و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از سالمندان بود.

روش بررسی

این پژوهش از نوع مقایسه‌ای بود که در آن نگرش دانشجویان پرستاری مشغول به تحصیل در سال اول و سال سوم دانشکده‌های پرستاری و مامایی و پرستاران کارشناس شاغل در بیمارستان‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی تحت نظارت و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی، شهر تهران، نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، تعیین و با یکدیگر مقایسه شد. نمونه‌ها در این پژوهش شامل ۵۲۲ نفر (۳۰۲ نفر پرستار شاغل، ۱۱۰ نفر دانشجوی پرستاری سال اول، ۱۱۰ نفر دانشجوی پرستاری سال سوم) بودند که این افراد پس از انتخاب بیمارستان‌ها به روش تصادفی و استفاده از روش سرشماری در انتخاب دانشکده‌های پرستاری، به روش مستمر نمونه‌گیری شدند. معیار حذف نمونه در دانشجویان پرستاری این مطالعه داشتن سابقه کار پرستاری بود. محیط پژوهش بخش‌های مختلف بیمارستان‌های عمومی (بجز بخش‌های اطفال و زایمان) و دانشکده‌های پرستاری آن دانشگاه‌ها بود. روش گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود، این پرسشنامه در دو بخش تنظیم گردید، بخش اول شامل سوالاتی درباره مشخصات عمومی و دموگرافیک نظیر سن، جنس، وضعیت شغلی و ترم تحصیلی (دانشجویان) سابقه کار در رشته پرستاری (پرستاران)، داشتن فرد سالمند در خانواده و نوع نسبت با فرد سالمند خانواده و داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند و نوع نسبت با دوست سالمند و سن دوست سالمند و یا عضو خانواده از واحد‌های پژوهش، که توسط پژوهشگر برای

می‌شود آن‌ها در انتخاب حیطه کاری خود مراقبت از سالمندان را انتخاب نکنند و ممکن است نقش کلیدی پرستاران در مراقبت از سالمندان از بین برود.^(۷)

اگر چه کشور ایران در حال حاضر جزء کشورهای که دچار پدیده سالخوردگی جمعیت می‌باشد نیست، اما نرخ رشد جمعیت و سرعت افزایش جمعیت سالمندان، در کشورهای در حال توسعه بیشتر از کشورهای توسعه یافته است، لذا در آینده جمعیت سالمند بیشتری در این کشورها زندگی خواهند کرد و کشور ما نیز از این قاعده مستثنی نخواهد بود. در برآوردی که در سال ۱۳۷۵ شده است، تنها ۶/۶ درصد کل جمعیت ایران، معادل ۳/۹۷۰/۰۰۰ نفر، و در سال ۱۳۷۹، ۷/۸ درصد کل جمعیت، افراد بالای ۶۵ سال بوده‌اند، ولی پیش بینی می‌شود این رقم تا سال ۱۴۰۰ به حدود ۱۰ درصد کل جمعیت و نزدیک به ده میلیون نفر و در سال ۱۴۵۰ به میزان ۳۰ درصد جمعیت کشور برسد، و تخمین زده می‌شود افزایش سن جمعیت کشور از سال ۱۴۲۰ به بعد خود نمایی کند.^(۳) بنابراین لازمست پدیده سالمندی به عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های کشور ایران آینده در نظر گرفته شود. از آنجا که مسئله نگرش پرستاران نسبت به مراقبت از بیماران سالمند یک مسئله فرهنگی می‌باشد و کاملاً به شرایط محیط زندگی از قبیل، سازماندهی سرویس‌های ارائه دهنده خدمات بهداشتی و ...، در هر کشور وابسته است، دستاوردهای این نگرش را نمی‌توان به طور یکجا از فرهنگ‌های دیگر، به عاریت گرفت.^(۵) بنابراین ضروری است این مطالعات در جامعه ایرانی و برای فرهنگ ایران امروز، صورت پذیرد تا قادر باشیم در سایه دستاورد های صحیح، برنامه‌های اصولی طراحی و اجرا نماییم هدف مطالعه حاضر تعیین و مقایسه نگرش

نمونه‌های دانشجوی و پرستار به صورت جداگانه تهیه شده بود و بخش دوم پرسشنامه، جهت بررسی نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، با استفاده منابعی از مقاله^(۶) و ابزار تست موارد سالمندی Palmor (۱۹۹۸) و با استفاده از منابعی همچون Bare و Smeltzer و Burk و همکاران (۲۰۰۳)، از نوع لیکرت ۵ درجه ای تدوین گردید. پاسخ‌ها از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق تقسیم بندی شد. در هر سوال برای پاسخی که مثبت ترین نگرش را می رساند نمره ۵ و برای پاسخی که منفی ترین نگرش را نشان می داد نمره ۱ تعیین گردیده بود و در اکثر سوالات گزینه کاملاً مخالفم نشانه مثبت ترین نگرش بود، تنها ۵ سوال (۲،۴،۲۰،۲۳،۳۳) جهت سوالات مخالف بود و گزینه کاملاً مخالفم نمره ۱ اتخاذ می نمود. هر واحد پژوهش بر حسب پاسخی که به گزینه های پرسشنامه می داد امکان دستیابی به امتیازی بین ۳۳ (منفی ترین نگرش) تا ۱۶۵ (مثبت ترین نگرش) را داشت در کل امتیاز (۳۳-۷۶/۹) نگرش منفی و (۷۷-۱۲۰/۹) نگرش خنثی و (۱۲۱-۱۶۵) نگرش مثبت را نشان می داد. روایی ابزار مطالعه از نوع اعتبار محتوی بود که بر اساس کتب و مقالات علمی تهیه گردید ثبات این ابزار توسط انجام آزمون مجدد بر روی ده نفر که خصوصیات واحدهای پژوهش را دارا بودند (برای هر یک از گروه های مطالعه حاضر ۱۰ نفر)، و محاسبه ضریب همبستگی بین نتایج (۲=۰/۸۷)، مورد سنجش قرار گرفت. قبل از تکمیل پرسشنامه اهداف مطالعه به نمونه ها شرح داده شد و رضایت آنان کسب شد. اطلاعات در سه شیفت مختلف کاری جمع آوری شد. از آنجا که بعضی از پرستاران بیمارستان ها در مرخصی به سر می بردند در چند بیمارستان ناچار گردیدیم برای تکمیل

پرسشنامه ها مدتی صبر نماییم تا تعداد پرسشنامه مورد نیاز پر شود، در دانشکده ها نیز طبق برنامه کلاسی دانشجویان در یکی از روزهای هفته به طور تصادفی پس از اتمام کلاس درس، پس از ارائه توضیحات لازم به دانشجویان در مورد اهداف مطالعه و کسب رضایت نامه شخصی از آن ها، پرسشنامه ها در همانجا، با استفاده از روش نمونه در دسترس پر شد و تحویل گرفته شد. مدت زمان نمونه گیری دو ماه بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS استفاده گردید، از آمار توصیفی برای بررسی ویژگی های فردی و نیز رسم جداول و از آمار استنباطی (تست آنالیز واریانس و کای اسکوئر) جهت مقایسه نگرش گروه های پژوهش استفاده شد.

نتایج

نتایج نشان داد، نگرش سه گروه دانشجویان سال اول سال دوم و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، دارای اختلاف معنی دار بود و میانگین نمره نگرش سه گروه نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تفاوت معنی دار وجود داشت (با استفاده از تست آنالیز واریانس و کای اسکوئر) پرستاران شاغل بیشترین نمره نگرش و دانشجویان سال اول کمترین نمره نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند را به دست آورده اند (جدول شماره ۱). (P=۰/۰۰۰)

نتایج تست آماری کای اسکوئر، بیانگر آن بود که سن دانشجویان پرستاری سال اول و سوم با نوع نگرش آنان نسبت به مراقبت از بیمار سالمند ارتباط معنی دار ندارد، اما سن پرستاران شاغل با نوع نگرش آنان ارتباط معنی دار نشان می دهد (P=۰/۰۰۰).

جدول شماره ۱- مقایسه توزیع فراوانی نوع نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از سالمندان

نگرش	دانشجویان سال اول		پرستاران شاغل		جمع
	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	تعداد (درصد)	
مثبت (۱۶۵-۱۲۱)	۲۵ (۲۲/۷)	۴۰ (۳۶/۴)	۲۵۶ (۸۴/۸)	۳۲۱ (۶۱/۵)	
خنثی (۱۲۰/۹-۷۷)	۷۹ (۷۱/۸)	۷۰ (۶۳/۶)	۴۶ (۱۵/۲)	۱۹۵ (۳۷/۴)	
منفی (۳۳-۷۶/۹)	۶ (۵/۵)	۰ (۰)	۰ (۰)	۶ (۱/۱)	
جمع	۱۱۰ (۱۰۰)	۱۱۰ (۱۰۰)	۳۰۲ (۱۰۰)	۵۲۲ (۱۰۰)	
کای اسکوئر			$P=۰/۰۰۰$	$\chi^2=۱۸۲/۱۳$	
آنالیز واریانس			$P=۰/۰۰۰$	$F=۱۴۹/۹۴$	
میانگین	۱۰۸/۶۲	۱۱۷/۹۸	۱۳۰/۹۲		
انحراف معیار	۱۵/۴۲	۱۰/۸۴	۱۱/۲۳		

جهت تعیین ارتباط جنسیت بر نگرش سه گروه مورد پژوهش، از آزمون های کای دو و فیشر استفاده شد نتایج حاکی از آن بود که، بین نگرش زنان و مردان در هر سه گروه تفاوت معنی دار وجود دارد ($P=۰/۰۰۰$)

پرستاران شاغل)، ($P=۰/۰۱۵$ دانشجویان سال اول) پژوهش، از آزمون های کای دو و فیشر استفاده شد نتایج حاکی از آن بود که، بین نگرش زنان و مردان در هر سه گروه تفاوت معنی دار وجود دارد ($P=۰/۰۰۰$)

جدول شماره ۲- نوع نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند به تفکیک جنس

نوع نگرش گروه ها	جنس			جمع	P.Value
	تعداد (درصد)	مرد	تعداد (درصد)		
دانشجویان سال اول	مثبت (۱۶۵-۱۲۱)	۲۵ (۲۶/۹)	۰ (۰)	۲۵ (۲۲/۷)	$\chi^2=۵/۹۱۴$ $P=۰/۰۱۵$
	خنثی (۱۲۰/۹-۷۷)	۶۵ (۶۹/۹)	۱۴ (۸۲/۴)	۷۹ (۷۱/۸)	
	منفی (۳۳-۷۶/۹)	۳ (۳/۲)	۳ (۱۷/۶)	۶ (۵/۵)	
جمع	۹۳ (۱۰۰)	۱۷ (۱۰۰)	۱۱۰ (۱۰۰)		
دانشجویان سال سوم	مثبت (۱۶۵-۱۲۱)	۴۰ (۳۸/۸)	۰ (۰)	۴۰ (۳۶/۴)	$P=۰/۰۴۷$
	خنثی (۱۲۰/۹-۷۷)	۶۳ (۶۱/۲)	۷ (۱۰۰)	۷۰ (۶۳/۶)	
	منفی (۳۳-۷۶/۹)	۰ (۰)	۰ (۰)	۰ (۰)	
جمع	۱۰۳ (۱۰۰)	۷ (۱۰۰)	۱۱۰ (۱۰۰)		
پرستاران شاغل	مثبت (۱۶۵-۱۲۱)	۲۴۲ (۸۷/۱)	۱۴ (۵۸/۳)	۲۵۶ (۸۴/۸)	$\chi^2=۱۴/۱۱$ $P=۰/۰۰۰$
	خنثی (۱۲۰/۹-۷۷)	۳۶ (۱۲/۹)	۱۰ (۴۱/۷)	۴۶ (۱۵/۲)	
	منفی (۳۳-۷۶/۹)	۰ (۰)	۰ (۰)	۰ (۰)	
جمع	۲۷۸ (۱۰۰)	۲۴ (۱۰۰)	۳۰۲ (۱۰۰)		

نتایج همچنین نشان داد اکثر دانشجویان و پرستاران در خانواده خود با فرد سالمندی زندگی نمی کنند. آزمون کای اسکوئر نشان داد، بین نگرش دانشجویان سال اول نسبت به مراقبت از بیمار سالمند و حضور فرد سالمند در خانواده ارتباط معنی دار آماری وجود دارد اما بین نگرش دانشجویان سال سوم و ($P=۰/۰۰۴$)

مناسب سالمندی به حساب می‌آیند روبرو گردند. در کل، پرستاران نگرش مثبتی نسبت به افراد سالمند دارند و نگرش منفی در دانشجویان پرستاری، ممکن است به واحدهای درسی که بدون کارایی گذرانده اند، ارتباط داشته باشد.^(۵) دانش و نگرش نسبت به سالمندان به هم وابسته هستند و بر مراقبت تأثیر دارند به طوری که دیده شده است، پرستاران بخش‌های ویژه به نسبت پرستاران بخش‌های داخلی و جراحی در این مورد بسیار آگاه‌ترند و نگرش مثبت‌تری نیز دارند. Courtney و همکاران چنین نگاهیستند: دانش در مورد سالمندی و نگرش نسبت به سالمندان بهم وابسته هستند و بر کیفیت مراقبت تأثیر گذارند.^(۶)

لازمست برخورد مستقیم دانشجویان با بیماران سالمند افزایش یابد و بر ارتقاء آموزش در مورد سالمندان اهتمام ورزیده شود چرا که مطمئناً محدود بودن نگرش و تمایل دانشجویان نسبت به مراقبت از بیماران سالمند به طور نزدیکی با آگاهی عملی و علمی آنها در ارتباط است.^(۷) از نظر آماری متغیر سن، بر نگرش دانشجویان (سال اول و سال سوم)، تأثیری نداشت، شاید اگر در گروه‌های دانشجویان افرادی از گروه‌های سنی متفاوت تر وجود داشتند، متغیر سن در این دو گروه نیز مانند پرستاران شاغل بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تأثیر می‌گذاشت. کسانی که سنی بیشتر از ۲۵ سال داشتند در مقایسه با افرادی که سن آنها از ۲۵ سال کمتر بود، نگرش مثبت‌تری را نسبت به مراقبت از بیمار سالمند نشان دادند.^(۸)

بر اساس نتایج بدست آمده، عامل جنسیت بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، تأثیر گذار بود و در هر سه گروه نگرش زنان از نگرش مردان مثبت‌تر بود. به نظر می‌رسد که ممکن است این دستاورد تا

پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند با حضور فرد سالمند در خانواده ارتباطی دیده نشد.

همچنین، بین نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند در هیچ‌یک از گروه‌های دانشجویان سال اول با نوع نسبت با فرد سالمند خانواده ارتباط معنی دار آماری یافت نشد.

نتایج آزمون کای اسکور نشان داد که بین نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند و سابقه کار پرستاری بر حسب سال، ارتباط معنی دار وجود داشت ($P=0/000$).

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج به دست آمده به نظر می‌رسد واحدهای درسی که در مورد سالمندی، در دانشگاه گذرانده شده به علاوه تجربه مراقبت بالینی از بیماران سالمند، بر ارتقاء نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند مؤثر بوده است.^(۸) دانشجویان سال اول با تجربه مراقبتی کم یا بدون تجربه بالینی، در مقایسه با دانشجویان سال سوم که در پایان دوره تئوری و عملی زمان تحصیل خود بودند، احساس منفی‌تری نسبت به مراقبت از بیمار سالمند داشتند.^(۸) و حتی دانشجویان سال اولی که تجربه قبلی مراقبت از بیمار سالمند داشتند، نگرششان نسبت به بقیه هم‌کلاسی‌هایشان مثبت‌تر بود. Soderhamn و همکاران (۲۰۰۱) پیشنهاد کردند که، برای ایجاد نگرش مثبت در دانشجویان پرستاری هرچه زودتر آنها را در شرایط مراقبت بالینی از افراد سالمند قرار دهند و گفتمان‌هایی در مورد مراقبت از بیمار سالمند، برای آنها ترتیب داده شود و همچنین آنها در معرض شرایطی قرار داده شوند که با افراد سالمندی که به عنوان یک الگوی

وجود فرد سالمند در خانواده ایشان بر نگرش آنها نسبت به مراقبت از بیمار سالمند بیشتر تأثیر گذار بوده است. در این مورد دانشجویان جوان بیشتر تحت تأثیر عوامل محیطی و مداخلاتی که جهت تغییر اجرا می‌شود، قرار می‌گیرند، چرا که هنوز از نگرش‌های مختلف اشباع نشده‌اند.^(۸)

پژوهشگر نیز در این رابطه تنها به مطالعه Fleming و Tesh (۲۰۰۱) دست یافت که در آن نگرش کسانی که از اعضاء سالمند خانواده خود مراقبت می‌کردند نسبت به سالمندی مورد سنجش قرار گرفته بود و در آن مطالعه نیز نوع نسبت با فرد سالمند بر نگرش مراقبت‌کنندگان نسبت به سالمندی تأثیر نداشت. تجربه اثر مثبتی بر احساسات نسبت به بیمار سالمند، ایجاد می‌نماید و میزان تجربه و تعداد سال‌های کار پرستاران شاغل به شکل مثبتی، بر نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تأثیر دارد^(۱۲) پرستاران آگاه‌تر و با تجربه تر نگرش مثبت تری نسبت به مراقبت از بیمار سالمند دارند^(۵) و تجربه مراقبت از سالمند با ایجاد یک تمایلی نسبت به مراقبت از بیمار سالمند همراه است.^(۹)

نتایج این پژوهش با استفاده از آزمون کای دو نشان می‌دهد، که بین نگرش دانشجویان پرستاری سال اول و دانشجویان پرستاری سال سوم و پرستاران شاغل اختلاف معنی داری وجود دارد ($\chi^2 = 182/13$ ، $P = 0/000$).

به این معنا که نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند در دانشجویان سال اول نسبت به دو گروه دیگر منفی‌تر بوده است و پرستاران شاغل مثبت‌ترین نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند را نسبت به دو گروه دیگر داشتند. پس می‌توان نتیجه گرفت، واحدهای درسی که در دانشگاه در مورد مراقبت از

حدی حاصل معیارهای فرهنگی باشد چرا که در بعضی از جوامع نظیر جامعه ایران کار مراقبت یک کار زنانه محسوب می‌شود و این‌که بسیاری از رفتارهای مراقبتی ماهیتی زنانه دارند.^(۱۰) و ممکن است پرستاران مرد نیز تحت تأثیر مسائل احساسی و فرهنگی، بر این موضوع که پرستاری و مراقبت حرفه ای انسانی و مربوط به هر دو جنس است ایمان و اعتقاد راسخ نداشته باشند.

با توجه به نتایج مشخص گردید که حتی اگر عامل وجود فرد سالمند در خانواده دو گروه دانشجویان سال اول و سوم و پرستاران شاغل حذف شود تأثیری در نگرش این دو گروه نخواهد داشت. در مطالعه Herdman (۲۰۰۲) نیز نگرش دانشجویان سال اول به نسبت دانشجویان سال آخر بیشتر تحت تأثیر عوامل محیطی نظیر داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند و ... قرار می‌گرفت. فرد سالمند مراقبت را به شکل حمایت عاطفی و اظهار محبت از افراد خانواده دریافت می‌کند و در عوض کمک‌های خود را از طریق الگوی سالمندی موفق برای فرزندان، مقابله با تنش‌ها، راهنمایی کردن و انتقال ارزش‌ها و ... ارائه می‌دهد.^(۱۱) با وجود چنین شرایطی داشتن فرد سالمند در خانه، از جمله ارزش‌های آن خانواده محسوب می‌شود و تأثیر مثبتی بر نگرش فرزندان آن خانواده دارد و ممکن است بزرگترین شانس برای ایجاد نگرش مثبت نسبت به مراقبت از بیمار سالمند در دانشجویان جوان، برخورد با افرادی باشد که الگوی مناسب سالمندی هستند.^(۸) در مطالعه حاضر نیز به‌نظر می‌رسد، به این دلیل که دانشجویان سال اول در مقایسه با دو گروه دیگر پژوهش کمتر در معرض اجتماع و برخوردهای حرفه‌ای و نگرش‌های القاء شده از جانب این محیط‌ها قرار گرفته‌اند بیشتر تحت تأثیر خانواده خود هستند و

آمادگی بر پایه آموزش، اصلی ترین عامل در شکل دهی نگرش نسبت به مراقبت از بیماران سالمند است. Herdman همچنین می نویسد: ضعف عمده پرستاران در ایجاد یک نگرش مثبت، کمبود تجربه است. جهت افزایش نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، لازم است مداخله برای آموزش در مورد سالمندی و کسب تجارب مراقبت از بیمار سالمند صورت پذیرد وی همچنین می افزاید: «چطور می شود، باعث توسعه آموزش و نگرش و مهارت وابسته به مراقبت از سالمندان شد؟ به هر حال قبل از پاسخ به این سوال باید گفت که یک درک بهتر از وابستگی بین آگاهی، نگرش و مهارت مراقبتی لازم است.»^(۷)

از آنجا که نحوه نگرش بر عملکرد تأثیر گذار است، لذا افزایش آموزش در مورد سالمندی و مراقبت از بیمار سالمند و نیاز به فراهم نمودن شرایط تجربه برخورد با سالمندانی که الگوی مثبتی برای سالمندی هستند و نیز مراقبت از بیماران سالمند برای دانشجویان و بخصوص دانشجویان جوان تر، و در سال های پایین تر دانشجویی و افراد مذکر در هر سه گروه مورد مطالعه، به نحوی که تأثیر مثبتی را بر نگرش ایجاد کند، احساس می گردد، اگرچه در این پژوهش پرستاران شاغل نگرش مثبتی را نسبت به مراقبت از بیمار سالمند نشان دادند، ولی با توجه به ارتقاء نگرش بر حسب سابقه کار آنها در می یابیم که برای ایجاد این تحول به گذشت زمان زیادی نیاز است. در اینجا این سوال پیش می آید، آیا باید منتظر گذشت زمان بود تا مسئله نگرش خنثی و منفی دانشجویان پرستاری را که در چند سال آتی جزء خانواده بزرگ پرستاران خواهند بود و نیز پرستاران جوانی که هم اکنون به امر مراقبت از بیماران اشتغال دارند را حل کند؟ مسلماً پاسخ منفی است چرا که با در نظر گرفتن میانگین سنی واحدهای

بیمار سالمند گذرانده می شود و همچنین تجربه کار مراقبت از بیماران سالمند بر نگرش، نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تأثیر دارد و بنظر می رسد که، نگرش سه گروه مورد مطالعه نسبت به مراقبت از بیمار سالمند بیش از هر عامل دیگری تحت تأثیر همین موارد، از یکدیگر تفاوت یافته باشد و اگر چه تأثیر عوامل دیگر نظیر واحدهای درسی و تجارب کاری غیر مربوط به مراقبت از بیمار سالمند و گذشت زمان را در این نگرش نمی توان کتمان نمود ولی به نظر نمی رسد که این عوامل در مقایسه با کسب آگاهی و تجربه در مورد مراقبت از بیمار سالمند تأثیر زیادی داشته باشند، کسب نمره آگاهی بالاتر در بخش ارتوپدی، باعث ایجاد نگرش مثبت تر نسبت به افراد سالمند نمی گردد و همچنین در نمره نگرش دانشجویانی که سابقه کار مراقبت از بیمار سالمند داشتند با دانشجویانی که این تجربه را نداشتند تفاوت وجود دارد و بین تعداد هفته های تجربه کار مراقبت از سالمندان و نگرش دانشجویان نسبت به مراقبت از بیماران سالمند، همبستگی وجود دارد (تأثیر تجربه بر نگرش)^(۵). سطح آگاهی کسب شده توسط پرستاران، با نگرش نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، همبستگی زیادی دارد و آمادگی بر پایه آموزش اصلی ترین عامل در شکل دهی نگرش نسبت به مراقبت از بیماران سالمند است.^(۶) در مطالعات فراوانی نگرش پرستاران دارای پروانه کار (RN) نسبت به کمک پرستاران مثبت تر بوده است و دانشجویان زیادی بیان داشته بودند که، دلیل عدم احساس مثبت آنها نسبت به مراقبت از بیمار سالمند، کمبود اطلاعات و تجربه در این مورد است و ابراز نموده بودند که قصد دارند پس از کسب تجربه در سایر بخش های مراقبتی، به کار مراقبت از سالمندان روی آورند. به اعتقاد آنها،

یک اهمال کاری باعث چنین مسئله‌ای گردیده باشد^(۵)، از آنجا که لازم است، پرستاری از سالمندان را به افرادی آگاه و آموزش دیده بسپاریم، پیشنهاد پژوهشگر براساس یک نیاز مهم و ضروری ایجاد تخصص پرستاری سالمندان در مقطع کارشناسی ارشد می باشد.

نتایج این تحقیق می تواند مورد استفاده پژوهشگرانی قرار گیرد که به مطالعه نگرش نسبت به مراقبت در گروه های مختلف می پردازند.

با توجه به این که نگرش نسبت به مراقبت تحت تأثیر تجربه تغییر می کند^(۶)، پیشنهاد می گردد پژوهشی با عنوان بررسی مقایسه ای نگرش پرستاران شاغل در بیمارستان‌های دولتی و بیمارستان‌های خصوصی، نسبت به مراقبت از بیمار سالمند انجام پذیرد. زیرا به نظر می رسد با تفاوت‌های سیستم مدیریت در بیمارستان‌های خصوصی و دولتی و نیز تفاوت نوع بیماران در این بیمارستان ها بین نگرش پرستاران بخش دولتی و بخش خصوصی نسبت به مراقبت از بیمار سالمند تفاوت هایی وجود داشته باشد.

تقدیر و تشکر

نویسندگان مراتب تشکر و قدردانی خود را از مسئولین دانشکده های پرستاری و مامایی و بیمارستان‌های منتخب وابسته به دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تهران و شهیدبهشتی و نیز پرستاران و دانشجویان شرکت کننده در پژوهش ابراز می دارند.

این مطالعه ($\mu=28/48$ ، $SD=9/03$) به این نتیجه می‌رسیم که شمار زیادی از پرستاران شاغل و دانشجویان پرستاری، از افراد جوان هستند و نحوه نگرش آنها نسبت به مراقبت از بیماران سالمند تأثیر چشمگیری بر امر مراقبت و درمان بیماران سالمند خواهد داشت. بنابراین پیشنهاد می گردد هرچه سریع‌تر برنامه ریزی وسیعی جهت ارتقاء نگرش دانشجویان پرستاری و پرستاران شاغل نسبت به مراقبت از بیمار سالمند و مداخلاتی جهت حفظ و ارتقاء این نگرش صورت پذیرد.

از آنجا که پرستار جهت مراقبت از بیمار سالمند نقش‌های گسترده ای نظیر مراقبت و آموزش خانواده بیماران و پیشگیری و مراقبت از بیمار در شرف مرگ (Hospice) و ... را به عهده دارد، لازم است که در تمامی سطوح از آگاهی و مهارت کافی برخوردار گردد بنابراین پیشنهاد می شود، شرایط آموزش و کسب مهارت در تمامی این نقش‌ها برای دانشجویان پرستاری و حتی پرستاران شاغل فراهم گردد، زیرا کسب دیر هنگام این تجارب به بهای گزافی تمام خواهد شد.

نظر به این که سالمندان بیمار، گروه خاصی از بیماران هستند و نیازها و شرایط منحصر به این گروه با سایر بیماران یکی نیست، لازم است که توسط برنامه ریزان تدابیری اتخاذ گردد که در هر بیمارستان عمومی بخشی مربوط به مراقبت از بیماران سالمند، با کادری آموزش دیده، مجرب و مشتاق دایر شود.

علی رغم وسعت حیطه پرستاری سالمندان، در بیشتر کشورهای جهان پرستاری سالمند به‌عنوان یک حیطه تخصصی در آموزش پرستاری وجود ندارد، این مسئله به دلیل کمبود مستندات در این زمینه نیست زیرا در این حیطه نیز مطالب به اندازه سایر رشته های پرستاری تدوین شده است و به نظر می رسد که تنها

فهرست منابع

9- Fitezgerald JT, Wray LAJB, Williams BC, Supiano MA. Relating Medical Students Knowledge, Attitudes, and Experiences to an Interest in Geriatric Medicine. *Gerontologist*; 2003. 43(6): 849-855.

۱۰- خادمیان زهرا. بررسی ارتباط درک بیماران و پرستاران از اهمیت رفتارهای مراقبتی در بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی ایران. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. ۱۳۸۱: ۲۰-۲.

۱۱- بابایی مهرزاد. بررسی مشکلات خانواده‌های دارای یک سالمند بیمار مراجعه کننده به درمانگاه‌های بیمارستان‌های دولتی شهر کرج. دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی. پایان نامه دوره کارشناسی ارشد. ۱۳۸۱. ۱۸-۲.

12- Fleming C N, Tesh E B. Family Care givers Attitudes. *J Gerontol Nurs*; 2001. 27(8): 44-48.

1- Smeltzer SC, Bare BG. Bruner & Sudarths, Text Book of Medical Surgical Nursing. 10th ed. Philadelphia: Lippincot; 2004. P.49-51,145-209.

2- Iraia.org [homepage on the internet]. Available from: <http://www.iraia.org/farsi/farsi-news>. Htm. Accessed Jun 11, 2003.

3- Phipps WS, Mohan F, Sands JK, Marek J, Netghbors M. *Medical Surgical Nursing*. 7th ed. Londen: Lippincot & Mosby; 2003. P.23, 258-259.

4- Burk K, Lemone P, Mohn-Brown E. *Medical Surgical Nursing Care*. New Jersey: Up suddleriver; 2003. P.18-23.

5- McKinlay A, Cowan S. Student nurses attitudes towards working with older patients. *J Adv Nurs*; 2003. 43(3): 298-309.

6- Courtney M, Tong S, Walsh A. Older patients in the acute care setting. *Austarllan J Rural Health*; 2000. 8: 94-102.

7- Herdman E. Challenging the discourse of nursing ageism. *Int J nurs stud*; 2002. 39: 105-114.

8- Soderhamn O, Lindencrona C, Gustavsson SM. Attitudes toward older people among nurses in Sweden. *Nurse Educ Today*; 2001. 21: 225-229.

Assesment of Nursing Students and Clinial Nurses' Attitude Toward Elderly Care*A. Hosseini Seresht, MSc¹ F. Nasiri Ziba, MSc² A. Kermani, MSc² F. Hosseini, MSc³**Abstract**

Generally, increased number of old people is because of increased life expectancy. This large group of population in communities with regard to their physiological and psychological needs, necessitate special care by positive attitude from health care providers towards them. In fact, the attitude of nurses as health professionals will affect their assessing of old patients is prominent.

The aim of the study was to determine nursing students and clinical nurses' attitude toward elderly patients care.

This study was a comparative descriptive design in which a self-report questionnaire was used as data collection tool.

Through continues sampling method, 522 subjects participated in this study.

The study results revealed that there were significant differences of attitude toward old patients care between the first and third year nursing students and clinical nurses ($P=0.000$, $\chi^2=182.13$). Besides, clinical nurses had positive attitude and nursing students had neutral attitude toward old patient care ($P=0.000$, $F=149.94$). In other words, the mean scores of attitude toward old patient care among clinical nurses was the highest and in the first year students was the lowest, score. Also, there were positive relationships between attitude toward old patient care and the time period of nursing employment (up to 15 years) in clinical nurses, and living with an old relative in the first year students. Moreover, female nurses had more positive attitudes toward old patients care than male nurses. According to the study findings, an extensive plan to improve nurses' attitude toward old patients is recommended. The researchers suggest that intervention to promote positive attitude in nursing, would be possible by implementing different strategies including curriculum revision.

Key Words: Nurses' attitude, Care plan, Elderly population

¹ MS in Nursing, School of Nursing and Midwifery, Iran University of Medical Science and Health Services, Tehran, Iran. (*Corresponding Author)

² Senior Lecturer, School of Nursing and Midwifery, Iran University of Medical Science and Health Services, Tehran, Iran.

³ Senior Lecturer, School of Management and Medical Information, Iran University of Medical Science and Health Services, Tehran, Iran.